

Aldona Molesztak
WSP w Bydgoszczy

ROLA DOBRA W WYCHOWANIU PATRIOTYCZNYM

Problematyka wychowania patriotycznego należy do tej sfery rozważań i poszukiwań, które trzeba dostrzegać na tle przemian społeczno-politycznych. Dynamiczne i zmienne warunki życia społecznego w dużym stopniu determinują proces wychowania patriotycznego, gdyż dokonuje się on w określonych warunkach historycznych i narodowych. Cogito patriotyczne - jak pisze Zdzisław Kosyrz - "jest odnalezieniem tożsamości każdego z nas w zmiennej i dynamicznej wspólnotocie" (1987, s. 21-23). Celem tegoż wychowania jest kształtowanie postawy wyrażającej twórcze i czynne zaangażowanie w sprawy ojczyzny, narodu i państwa, konstruktywne działanie dla dobra w różnorodnych sytuacjach życia codziennego. Pojęcie to będzie definiowane nieco inaczej przez reprezentantów takich dyscyplin naukowych jak: filozofia, socjologia, historia, psychologia czy pedagogika. Przyjmując w niniejszym artykule - za Andrzejem Tchorzewskim - iż "wychowanie jest *sui generis* bytem społecznym, a więc zjawiskiem (faktem, zdarzeniem, procesem), będącym wytworem przynajmniej dwóch ludzi (osób), którego cechą konstytutywną jest zachodząca pomiędzy nimi relacja wyrażająca się w przekraczaniu przestrzeni między-podmiotowej za pomocą wybranej formy kontaktu, w ramach którego jeden z podmiotów, kierując się powszechnie uznanym dobrem umożliwia drugiemu podmiotowi zdążyć do określania własnej tożsamości", specyfika wychowania patriotycznego wyraża się w sytuacjach związanych z państwem i ojczyzną (1993, s. 34).

Pytanie, na które należy odpowiedzieć, dotyczy roli jaką pełni kategoria Dobra

w wychowaniu patriotycznym.

Analizując pojęcie dobra, które wykrystalizowało się w językoznawstwie, możemy wyróżnić:

- a) dobro moralne bądź w sensie dobroci (dobry człowiek, uśmiech), bądź szerzej rozumianej pozytywnej oceny moralnej (dobry czyn, zachowanie);
- b) dobro w sensie instrumentalnym;
- c) dobro w sensie umiejętności, zdolności
- d) pozytywne cechy estetyczne dzieła
- e) nazwy smakowe pokarmów
- f) nazwy ciała ludzkiego" (J. Puzynina, 1992, s. 60).

Dobro traktowane jako rzeczownikowa nazwa cechy może ograniczać się do dobra moralnego. Rozumiane jest ono wówczas jako dobre cechy, postawy, zachowania. Dobro może mieć znaczenie ogólniejsze, bowiem dla człowieka dobrem z jednej strony jest cnota, a z drugiej świętość, ale zawsze w sensie transcendentnym jak piękno, prawda, życie, przyjemność, krótko mówiąc - wszelkie rodzaje wartości. Dobrem nazywamy jednocześnie cechy i stany rzeczy, przedmioty, ludzi. Dla człowieka wierzącego dobrem jest Bóg, dla humanisty - drugi człowiek, natomiast dla hedonisty przyjemność i komfort oraz wszystko co je zapewnia. O ile dobro w wymienionych znaczeniach moralnych występuje tylko w liczbie pojedynczej, o tyle w ogólnym znaczeniu może mieć liczbę mnogą (J. Puzynina, 1992, s. 63).

Władysław Tatarkiewicz stwierdza, iż dobro jest często rozumiane jako wyłącznie moralne lub też rozumiane przeciwnie - jako materialne, użytkowe, gospodarcze, estetyczne. W tym kontekście dobro oznacza to samo co "wartość", a właściwie dokładniej wartość dodatnia. Dobro czy wartość tak szeroko rozumiane są najogólniejszymi pojęciami w sferze ocen, jak byt czy przedmiot w sferze twierdzeń (W. Tatarkiewicz, 1971, s. 213-214).

Rozum praktyczny winien być tak usprawniony w ukazywaniu dobra, które będzie skutecznie łączyć człowieka ze spełnionym celem życia. Wszystkie dobra realizowane w działaniu człowieka są w stosunku do ostatecznego dobra - celu ludzkiego życia jedynie dobrami-środkami. Ich wartość jest związana ze skutecznością osiągania dobra ostatecznego. Cel ostateczny ludzkiego życia pełni funkcję "racji bytu" dla wszystkich realizowanych przez ludzkie działania dóbr. Jeśli ludzkie życie jest jedno i jest zapodmiotowione w jednym podmiocie-osobie, to osoba, poprzez swe najróżnorodniejsze czynności - chce czy nie chce - realizuje jakiś ostateczny cel życia jednej osoby. A jest nim tak lub inaczej pojęty wewnętrzny harmonijny rozwój osobowego życia, czyniąc je dobre i piękne zarazem. (M. Krąpiec, 1990, s. 60).

Świat ludzkich wartości, które są związane z dynamiczną ludzką osobą, aktualizującą się nieustannie w swym osobowym działaniu, jest światem nierozzerwalnie

związanym z realnym bytem.

Uznając podział filozofii arystotelesowsko-tomistyczny na uznane przez człowieka trzy zasadnicze rodzaje dobra: dobro pożyteczne *bonum utile*, dobro przyjemne *bonum delectabile* oraz dobro godziwe *bonum honestum* należy stwierdzić, że są one źródłem wartości moralnych (etycznych). Analiza historyczna w sposób przejrzysty dostarcza nam wiedzy na temat problematyki etycznej. Ale czy można stworzyć zbiór reguł etycznych, bowiem właściwie to "co słuszne jest uczynić w danej sytuacji, zależne jest od kontekstu tej sytuacji, od tego, co w niej człowiek dostrzega, a na co będzie ślepy" (P. Winch, 1990, s. 34). A może postępować należy według kantowskiego kategorycznego imperatywu, który jest niezmienny od warunków historycznych i społecznych, który stanowi aprioryczne prawo moralne. "Nie mówi ono, co wybierać, a czego unikać. ...Postępuj tak, aby zasada twego działania mogła stać się regułą powszechną". Zatem pozostawia człowiekowi wybór, domagając się jedynie, aby mógł zgodnie ze swoim sumieniem zalecić innym spełnienie danego czynu, aby każdy mógł tak samo postąpić, gdy znajdzie się w podobnych okolicznościach. Moralnie postępuje się wówczas, gdy działa się bez uwzględnienia dobra osobistego i jakichkolwiek celów. Czyn etyczny musi być pozytywny. Jego jedynym motywem ma być obowiązek, posłuszeństwo prawu moralnemu. Moralność zatem polega na wypełnianiu obowiązku bez względu na naszą sympatię czy antypatię, zysk czy stratę, przyjemność czy nieprzyjemność. Człowieka nie wolno przy tym traktować jako środka służącego do osiągnięcia określonego celu. Zadaniem społeczeństwa staje się budowanie państwa istot rozumnych, wzajemnie się szanujących i nie poniżających.

Trudno odpowiedzieć na pytanie dotyczące istoty dobra. Jest wiele stanowisk wzajemnie wykluczających się. Rozwinięcie tej kwestii nie jest możliwe ze względu na objętość tego artykułu. Wspomnieć należy jednak, że usystematyzowanie wiedzy dotyczącej wartości moralnych jest konieczne.

Kryzys wartości, jaki zaistniał, pozostawił głębokie następstwa (monopolizacja działań wzorotwórczych i centrów nadawczych, która uczyniła społeczeństwo pustynią życia bezstylowego; standardowa szarość i blokada zapotrzebowania na poziom i styl; załamanie etosu pracy, moralności, poczucia podmiotowości obywateli, etosu rodzinnego, rozpad tradycji A. Tyszka, 1992, s. 13-15). Wywarł wpływ także na patriotyzm. Przyczyn takiego stanu można wymienić wiele. Istotna jest jednak droga, która prowadziłaby do urzeczywistnienia patriotyzmu w nowszej formie. Może właśnie dobro jest celem, które zamierzone przez podmiot dzięki relacji i przekraczaniu przestrzeni międzypodmiotowej wychowuje patriotycznie. Na tej kanwie nasuwa się pytanie o rolę wartości moralnych w wychowaniu. Krótko pisząc jest ona kluczowa, bowiem wiąże się z wszystkimi płaszczyznami życia człowieka. Bogata literatura

filozoficzna, pedagogiczna i socjologiczna wskazuje na potwierdzenie takiego stanowiska. Celem wychowania patriotycznego jest przygotowanie do służby własnemu narodowi i krajowi. Przejawia się ono w kształtowaniu przywiązania do kraju ojczystego, jego przeszłości i teraźniejszości oraz wywiązywanie się z poczucia odpowiedzialności za jego wielostronny rozwój (W. Okoń, 1984, s. 349-350). Nie może zatem zabraknąć w wychowaniu patriotycznym wspomnianych właśnie wartości moralnych, bowiem - jak pisze Zdzisław Goliński - zasługują one na pierwszeństwo wśród innych wartości życia ludzkiego, zarówno z punktu widzenia teoretycznego, jak i praktycznego (1947, s. 18-20). Prymat przejawiać się ma w woli i inteligencji człowieka oceniającego wszystko z punktu widzenia dobra i zła moralnego, a zatem łączy się z wcześniejszym wyjaśnieniem wychowania patriotycznego.

BIBLIOGRAFIA

- Alternatywna pedagogika humanistyczna. (Red.) B. Suchodolski. Wrocław 1990
 Z. Goliński: Prymat wartości moralnych. Lublin 1947
 L. Kasprzak, A. Węgrzycki: Wprowadzenie do filozofii. Warszawa 1983
 Z. Kosyrz: Kultura polityczna młodzieży. Warszawa 1987
 M. Krąpiec: Język i świat realny. Lublin 1985
 M. Krąpiec: Prawda - dobro - piękno jako wartości humanistyczne. W: Alternatywna pedagogika humanistyczna. (Red.) B. Suchodolski. Wrocław 1990
 M. Michalik: Szkoła, nauczyciel - uniwersalizm etyczny a przemiany społeczne. W: Problemy etyczno-deontologiczne zawodu nauczycielskiego w okresie przemian ustrojowych w Polsce. (Red.) A. Tchorzewski. Bydgoszcz 1993
 W. Okoń: Słownik Pedagogiczny. Warszawa 1984
 J. Puzynina: Język wartości. Warszawa 1992
 W. Tatarkiewicz: Historia filozofii. Warszawa 1971
 A. Tchorzewski (red.): Wychowanie w kontekście teoretycznym. Bydgoszcz 1993
 A. Tyszka: Wartości zdegradowane, wartości ocalone. Warszawa 1991
 P. Winch: Etyka a działanie. Warszawa 1990

Aldona Molesztak

THE ROLE OF RIGHT IN PATRIOTIC EDUCATION

SUMMARY

The question of patriotism is quite important in our changing reality. The reasons are numerous. But the most essential is the way which would lead to realization of patriotism in a new form. Maybe the good is the aim which due to a subject owing to relation and overcrossing of inter - subject space educates in a patriotic way. A man at his own will evaluates everything from the point of view of moral good and evil. Thus patriotic education is closely related to moral values and the notion of good as one of cardinal values.